

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

Олександр ГОЛОВКО

серпня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРАКТИКУМ: ПЛАНУВАННЯ ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТІВ

рівень вищої освіти другий (магістерський)
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)
освітня програма Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота
вид дисципліни за вибором
факультет геології, географії, рекреації і туризму

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

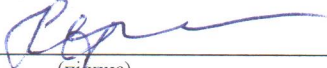
Протокол № 9 від «30» серпня 2022 року,

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Людмила КЛЮЧКО, к. геогр. н., доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

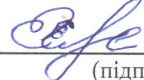
Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Протокол № 9 від «26» серпня 2022 року

Завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

(підпис) (Людмила НЕМЕЦЬ)
(прізвище та ініціали)

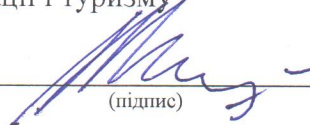
Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота»

Гарант освітньо-професійної програми
(підпис) (Катерина СЕГІДА)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 7 від «29» серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії
факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис) (Олександр ЖЕМЕРОВ)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Практикум: Планування екскурсійних маршрутів» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 014.07. Середня освіта (Географія) освітня програма Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – є формування у здобувачів вищої освіти професійних знань і практичних навичок, що дадуть їм змогу самостійно організовувати й планувати екскурсійну діяльність; розробляти екскурсійні і туристичні маршрути; здійснювати екскурсійно-туристичне обслуговування.

1.2. Основні завдання вивчення навчальної дисципліни «Практикум: планування екскурсійних маршрутів» є формування у здобувачів вищої освіти:

- практичних навичок застосування теоретичних знань з організації екскурсійного і туристичного обслуговування, використання відповідного понятійного апарату;
- умінь визначати основні етапи підготовки екскурсійних і туристичних маршрутів, застосовувати різноманітні підходи до їх цілісного проєктування;
- вміння виявляти основні напрями та тенденції розвитку екскурсійного та туристичного обслуговування в сучасних умовах, потреби споживачів відповідних послуг;
- екскурсійної майстерності;
- навичок роботи з нормативними матеріалами щодо організації екскурсійних і туристичних маршрутів;
- умінь застосовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань.

1.3 Кількість кредитів – 4.

1.4 . Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни «Практикум: Планування екскурсійних маршрутів»	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2	2
Лекції	
12 год.	4 год.
Практичні заняття	
24 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
Не передбачені	Не передбачені
Самостійна робота	
84 год.	110 год.

1.6. Заплановані результати навчання

За результатами навчання студенти повинні

Знати:

- зміст і особливості екскурсійної діяльності;
- необхідні передумови розвитку екскурсійної діяльності;
- сутність екскурсії та її складові;
- основні вимоги до планування екскурсійних маршрутів;
- нормативно-правову базу планування та організації екскурсійних маршрутів;
- механізм підготовки екскурсії та її основні властивості;
- особливості розробки різноманітних екскурсій;
- методичне і картографічне забезпечення екскурсійного маршруту; особливості планування та підготовки екскурсійних маршрутів у закладах освіти.

Уміти:

- оперувати основними поняттями з екскурсознавства;
- підібрати необхідний фактичний матеріал;
- вивчити екскурсійний матеріал;
- планувати та організовувати екскурсійні маршрути;
- підготувати індивідуальний текст екскурсії на конкретну тему;
- скласти технологічну карту екскурсії;
- використовувати методичні прийоми на практиці;
- розробляти нові екскурсійні маршрути;
- оформляти маршрутні документи;
- вивчати попит населення і визначати контингент екскурсантів
- брати участь у популяризації екскурсійних можливостей рідного краю.

2. Тематичний план навчальної дисципліни**Розділ 1. Теоретичні основи організації екскурсійної діяльності*****Тема 1. Екскурсія: вид діяльності та форма спілкування, функції і ознаки, екскурсійний метод***

Сутність основних понять «екскурсознавство», «екскурсійна діяльність» відповідно до екскурсійної теорії. Рекреаційна сутність екскурсії. Сутність визначення та завдання екскурсії. Екскурсія як вид діяльності, що розвиває вміння розуміти природні та суспільні явища і процеси. Схема екскурсійного процесу і цілі екскурсій. Співвідношення цілей, завдань і форм проведення екскурсій. Загальна характеристика учасників та схема екскурсійного процесу. Ознаки екскурсії. Функції екскурсії: пізнавальна, комунікативна, соціальна, екологічна, просвітницька. Значення окремих функцій, їх сукупний вплив на екскурсантів. Функція наукової пропаганди. Функція інформації. Функція організації змістовного дозвілля.

Тема 2. Екскурсія: педагогічний процес, елементи психології, увага та логіка під час проведення

Використання екскурсії у навчально-виховному процесі. Переваги використання екскурсійного методу під час вивчення нового матеріалу та закріплення знань. Екскурсія як форма організації освітнього процесу. Навчальна екскурсія. Використання екскурсій на уроках історії, біології, географії, вивченні рідного краю. Формування умінь спостереження, аналізу, проведення досліджень тощо в учнівській молоді.

Тема 3. Екскурсія: класифікація, тематика та зміст, значення показу, демонстрації та розповіді під час проведення

Класифікація екскурсій (за тематикою; складом і кількістю учасників; місцем проведення; способом пересування; тривалістю; формою проведення тощо). Тематика

екскурсій (оглядові та тематичні, які в свою чергу поділяються на історичні; виробничі; природознавчі; мистецтвознавчі; літературні; архітектурно-містобудівні; релігійні). Особливості формування теми екскурсії. Зміст екскурсій.

Тема 4. Екскурсійний маршрут: поняття, види, класифікація

Лінійні, кільцеві, радіальні та комбіновані екскурсійні маршрути. Особливості проектування, організації та проведення.

Тема 5. Технологія та методика підготовки екскурсії

Організація підготовки інноваційного екскурсійного продукту. Три стадії підготовки екскурсії. Попередня робота (відбір матеріалів, їх вивчення; відбір об'єктів, на яких буде побудована екскурсія). Безпосередня розробка екскурсії (складання маршруту, обробка фактичного матеріалу, робота над змістом екскурсії, написання контрольного тексту екскурсії, опрацювання методики проведення екскурсії, складання технологічної карти екскурсії, написання індивідуальних текстів). Заключна стадія (захист екскурсії, оформлення документації, затвердження теми, допуск екскурсовода до проведення даної екскурсії). Етапи розробки екскурсії. Визначення мети, завдань і теми екскурсії. Відбір та вивчення інформаційних джерел. Відбір та вивчення екскурсійних об'єктів. Об'їзд (обхід) маршруту екскурсії. Підготовка тексту екскурсії. Комплектування "портфеля екскурсовода". Складання технологічної карти екскурсії. Документація, необхідна для кожної екскурсійної теми.

Тема 6. Складові процесу підготовки екскурсійного маршруту

Екскурсійний метод – сукупність методичних прийомів, які використовуються під час екскурсії. Мета екскурсійного методу – навчання (передача певної системи знань) і виховання (формування всебічно розвиненої особистості). Особливості екскурсійного методу (моторність, предметність, наочність). Сутність екскурсійного аналізу. Екскурсійна методика – сукупність вимог і правил, які висуваються до екскурсії, сума методичних прийомів підготовки і проведення екскурсії різних видів. Специфіка методичних прийомів розповіді. Особливості методичних прийомів показу. Особливості застосування екскурсійних методів на транспортних екскурсіях. Роль екскурсійної методики в становленні професійної майстерності екскурсовода. надання коментарів та довідок під час проведення екскурсії. Особливості розповіді на оглядових екскурсіях по місту.

Дослідження туристичних ресурсів запланованого маршруту. Карта-схема, технологічна карта екскурсійного маршруту. Довідкові матеріали по маршруту. Розробка екскурсійної програми. Документація екскурсійного маршруту.

Тема 7. Калькуляція екскурсійного маршруту

Необхідні умови ціноутворення (економічна самостійність і можливість вибору цінової поведінки підприємства, комерційність відносин суб'єктів господарювання; захист договірних відносин, які гарантують повернення витрат і відшкодування збитків; наявність конкурентного середовища і подолання монополізму; співвідношення потреб і пропозиції на туристичному ринку). Чинники, що впливають на ціни в туризмі (ступінь насиченості потреб свого цільового ринку; політичні, економічні, правові зміни в соціумі; якість продукту; цінова політика конкурентів; сезонність; клас обслуговування; форма обслуговування). Ціноутворення в умовах ринкової економіки. Необхідні умови та фактори ціноутворення. Чинники, які впливають на ціни в екскурсійному обслуговуванні. Сутність цінової політики. Формування ціни на екскурсію.

Тема 8. Презентація та маркетинг екскурсійного маршруту

Чинники, що впливають на формування потреб людей в екскурсійних послугах. Структура та специфіка туристично-екскурсійного споживання. Сучасний маркетинг – орієнтація на споживача. Основна мета маркетингу в екскурсійній справі – цілеспрямований

вплив на формування потреб, попиту, цін, сегментацію ринку, розвиток асортименту екскурсійних послуг, їх просування, рекламу і збут. Функції маркетингу (створення продукту та послуг, просування екскурсійного продукту на ринках, реклама, збут, організація персональних продаж, створення доходу). Специфічні риси екскурсійних послуг (невідчутність, нерозривність виробництва і споживання, неможливість зберігання). Маркетинговий аналіз середовища екскурсійної діяльності та його види (регіональний аналіз, ситуаційний аналіз). Характерні риси екскурсійного обслуговування. Екскурсійний менеджмент та види туристичних підприємств, які надають екскурсійні послуги. Умови формування попиту на екскурсійні послуги суб'єктів підприємницької діяльності.

Тема 9. Техніка та методика проведення екскурсій

Сутність екскурсійного методу в екскурсійній справі. Сутність і класифікація методичних прийомів проведення екскурсій. Показ в екскурсії та його особливості. Показ в екскурсії – це цілеспрямований, послідовний процес ознайомлення екскурсантів з об'єктами, які розкривають тему екскурсії. послідовність дій екскурсовода щодо показу об'єктів екскурсії. Три рівні показу (попередній огляд, виділення об'єкта із сукупності інших об'єктів, детальне спостереження об'єкта). Методичні прийоми показу (прийом попереднього огляду, прийом панорамного показу, прийом зорової реконструкції, прийом локалізації подій, прийом абстрагування, прийом інтеграції, прийом зорового порівняння, показ наочних посібників, показ меморіальної дошки). Розповідь – умовно прийнята в екскурсійній справі назва усної частини екскурсії, повідомлення і пояснення, які екскурсовод дає групі. Сутність методичних прийомів розповіді в екскурсії, та основні вимоги до неї (тематичність, конкретність, логічність, стислість, переконливість, доступність, завершеність суджень, науковість, зв'язок з показом). Особливості розповіді (залежність від швидкості пересування групи, підпорядкованість розповіді показу, використання в розповіді зорових доказів, адресність, конкретність, стверджувальний характер). Методичні прийоми розповіді (довідка, опис, характеристика, пояснення, коментування, цитування). Системна взаємодія елементів і компонентів екскурсійного процесу.

Тема 10. Особливості організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю

Повноваження керівника навчального закладу, органу управління освітою, що організовує та проводить екскурсію, подорож. Формування груп, що здійснюють екскурсію, подорож. Права та обов'язки керівника та заступника керівника групи, що проводять екскурсію, подорож. Права та обов'язки учасника екскурсії, подорожі. Тематика екскурсій в залежності від вікових особливостей дітей та підлітків.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	сем	інд	с.р.		л	п	се м	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретичні основи організації екскурсійної діяльності												
Тема 1. Екскурсія: вид діяльності та форма спілкування, функції і ознаки, екскурсійний метод	10	2	2			8	12	1				11
Тема 2. Екскурсія: педагогічний процес,	14	2	2			10	12		2			10

елементи психології, уява та логіка під час проведення												
Тема 3. Екскурсія: класифікація, тематика та зміст, значення показу, демонстрації та розповіді під час проведення	14	2	2			10	14	1				13
Тема 4. Екскурсійний маршрут: поняття, види, класифікація	10	2				8	10					10
Разом за розділом 1	48	8	6			36	48	2	2			44
Розділ 2. Екскурсійна методика												
Тема 5. Технологія та методика підготовки екскурсії	12	2	2			8	13	1	2			10
Тема 6. Складові процесу підготовки екскурсійного маршруту	12		2			8	10					10
Тема 7. Калькуляція екскурсійного маршруту	10		2			8	10					10
Тема 8. Презентація та маркетинг екскурсійного маршруту	12		4			8	14		2			12
Тема 9. Техніка та методика проведення екскурсій	14	2	4			8	13	1				12
Тема 10. Особливості організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю	12		4			8	12					12
Разом за розділом 2	72	4	18			48	72	2	4			66
Усього годин	120	12	24			84	120	4	6			110

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Екскурсія: вид діяльності та форма спілкування, функції і ознаки, екскурсійний метод	2
2	Екскурсія: педагогічний процес, елементи психології, уява та логіка під час проведення	2
3	Екскурсія: класифікація, тематика та зміст, значення показу, демонстрації та розповіді під час проведення	2

4	Створення екскурсії: сутність та вимоги, технологія підготовки, складання маршруту, техніка проведення, шляхи вдосконалення	2
5	Складові процесу підготовки екскурсійного маршруту	2
6	Калькуляція екскурсійного маршруту	2
7	Презентація та маркетинг екскурсійного маршруту	4
8	Техніка та методика проведення екскурсій	4
9	Особливості організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю	4
	<i>Разом</i>	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основи організації екскурсійної діяльності	11
2	Функції екскурсії у задоволенні рекреаційних потреб людини. Класифікація екскурсій.	10
3	Технологія проектування та формування послуги «екскурсія».	13
4	Технологічна карта екскурсії	10
5	Складання термінологічного словнику з основних понять екскурсіології, теорії і практики екскурсійної діяльності.	10
6	Маркетинговий аналіз середовища екскурсійної діяльності.	10
7	Основи правового регулювання екскурсійної діяльності.	10
8	Страховання, медична допомога та безпека екскурсанта.	12
9	Природознавчі і географічні екскурсії Харківщиною.	12
10	Особливості історичних та архітектурних екскурсій.	12
	<i>Разом</i>	84

7. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Перевірка практичних робіт;
- Тестове опитування та письмовий контроль;
- Підсумкова екзаменаційна робота.

8. Схема нарахування балів

Поточне тестування та самостійна робота												Сума
Розділ 1				Розділ 2						контроль		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	ПК	ЕР	
	5	5		5	5	5	5	5	5	20	40	100

T1, T2, T3... – теми розділів

ПК – поточний контроль

ЕР – екзаменаційна робота

Шкала оцінювання

Перевірка знань і присвоєння балів відбувається на практичному занятті.

Засоби діагностики успішності навчання:

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовуються такі засоби діагностики успішності навчання:

- поточний контроль (оцінювання усних і письмових відповідей під час практичних занять, оцінювання відвіданих лекцій, написання поточної контрольної роботи);
- контроль за самостійною роботою (виконання завдань до практичних занять, розробка та проведення екскурсії).

Усі форми контролю включено до 100-бальної шкали оцінювання.

При оцінюванні знань студентів з дисципліни «Практикум: планування екскурсійної діяльності» викладачі керуються такими критеріями:

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою для екзамену	
	Оцінка	Критерії оцінювання знань студента
90 – 100	відмінно	Студент вільно володіє категоріальним апаратом з ексурсознавства, допоміжних дисциплін, оперує базовими методиками підготовки та проведення екскурсії, демонструє високий рівень навичок аналізу конкретних видів екскурсій, творчо використовує теоретичні знання з предмету. Відповідь на контрольні запитання містить посилання на певні першоджерела, культурні, історичні явища. Студент знає основний методичний інструментарій щодо проведення екскурсій в контексті навчально-виховної роботи. Відповідь містить науковообґрунтовані висновки.
70-89	добре	Студент демонструє достатній рівень володіння теоретичним матеріалом курсу, уміння пов'язувати теоретичні положення з історичними фактами та сучасністю, самостійність мислення, знання необхідної термінології. Відповідь на контрольні запитання є розгорнутою з посиланням на необхідні культурні явища краєзнавчо-туристичної роботи.
50-69	задовільно	Студент демонструє фрагментарне володіння теоретичним матеріалом курсу, неповні знання основних термінів та основних принципів розвитку науки, недостатні уміння практичного використання теоретичного матеріалу, обґрунтування основних теоретичних положень.
1-49	незадовільно	Незадовільно, студент розуміє навчальний матеріал на елементарному рівні його засвоєння, відтворює лише окремі фрагменти процесів та явищ, дає загальну відповідь з допомогою викладача. В цілому відповідь незадовільна з можливістю повторного складання.

Практичні роботи оцінюються за такими критеріями:

1 бал – виконання практичної роботи поверхневе на основі прочитаної лекції; відповідь хаотична, фрагментарна; відтворення заученого матеріалу без усвідомлення його суті; розуміння і розкриття лише окремих позицій.

2 бали – виконання практичної роботи послідовне, проте недостатньо структуроване; роз'яснення переважної кількості позицій (без виділення основних позицій); використання тексту лекції та одного підручника.

3 бали – виконання практичної роботи логічне, чітке, структуроване; глибоке розуміння матеріалу, яке включає узагальнені, систематизовані позиції; побудоване на основі матеріалу лекції та кількох підручників.

4 бали – виконання практичної роботи чітке, структуроване, логічне; включає узагальнені, систематизовані позиції; побудовані на основі матеріалу лекції та кількох підручників; аргументоване посилення на додаткові наукові джерела, спеціальну літературу, власні наукові доробки; наведення власних прикладів; порівняльний аналіз.

Практичні навички (виконання практичної роботи) оцінюються за результатами виконання практичних робіт. Практична робота може бути оцінена, якщо студент виконав всі завдання, оформив роботу, зробив висновки.

Поточний контроль (контрольна робота) проводиться письмово. Контрольний зріз передбачає розв'язання тестових завдань, які складаються на основі лекційного курсу, практичних робіт і питань, які виносяться на самостійне опрацювання. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за одну контрольну роботу – 20 балів.

Підсумковий контроль – у 2 семестрі іспит. Оцінювання знань студентів здійснюється за результатами поточного й підсумкового контролю (іспиту).

Для отримання допуску до іспиту потрібно набрати не менше 50 балів за 100-бальною шкалою.

9. Рекомендована література

Основна література

1. Богатирьова Г. А. Організація екскурсійної діяльності : методичні рекомендації. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2019. 59 с.
2. Король О. Д. Організація екскурсійного обслуговування в туризмі: навч. посіб. / О. Д. Король. – Сучава, Сучавський університет, 2015. – 110 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.geotour.chnu.edu.ua/index.php?page=/ua/07navchproc>
3. Леоненко Н. А. Організація екскурсійної діяльності : конспект лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2019. 167 с.
4. Організаційно-екскурсійна діяльність : конспект лекцій / укладач Т. Л. Повалій. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 173 с.
5. Організація екскурсійної діяльності. Опорний конспект лекцій. Уклад. О. О. Каролоп. – Київ : Видавничий центр КНТЕУ. – 2002. – 45 с.
6. Організація туристичної діяльності: методика та практика. Г. А. Богатирьова, О. А. Ніколайчук, О. М. Романуха, К. В. Снігур. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 159 с.
7. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
8. Федорченко В. К. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. – Київ : Кондор, 2004. – 166 с.
9. Федорченко В.Х. Туристський словник-довідник: Навч. посібник / В. Х. Федорченко, І. М. Мініч – К.: Дніпро, 2000. – 54 с.

10. Чагайда І. М. Екскурсознавство: навч. посібник / І. М. Чагайда, С. В. Грибакова. – Київ : Кондор, 2004. – 204 с.

Допоміжна література

1. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес РА, 2012. 444 с.
2. Бакало Н. В. Екскурсійна діяльність як один зі складників туристичної сфери. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 3 (08). С. 211–214.
3. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
4. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
11. Дашевська І. М. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності / І. М. Дашевська, О. І. Томкович // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2012. – № 4 (239). – Ч. 2. – С. 129–134.
5. Грищенко В. П. Геологічні пам'ятки природи України: проблеми вивчення, збереження та раціонального використання / В. П. Грищенко, А. А. Іщенко, Ю. О. Русько, В. І. Шевченко. - К.: ЦНПМ НАН України, 1995. - 60 с.
6. Демідієнко О. Я. Основи краєзнавства : навч. посіб. / О. Я. Демідієнко, О. М. Іонова, В. І. Кузнецова. - К. : Юрінком Інтер, 2001. - 861 с.
7. Пам'ятники архітектури та містобудування України: довідник Державного реєстру національного культурного надбання. - К. : Техніка, 2000. - 664 с.
8. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід : монографія / В. Вакуленко, І. Валентюк, В. Грибан, С. Коротич та ін. ; за заг. ред. Ю. Лебединського, В. Вакуленка, І. Валентюка, - К. : Вид-во К.І.С., 2003. - 176 с.
9. Туристичні ресурси України / під ред. О. І. Лугової. - К. : Інститут туризму федерації профспілок України, 1996. - 352 с.
10. ДСТУ EN 15565:2016 (EN 15565:2008, IDT) Туристичні послуги. Вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів. Наказ від 11 серпня 2016 року № 236 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, та скасування нормативних документів. – України». / № – Вперше. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://cct.com.ua/2016/11.08.2016_236.htm

10. Інформаційні ресурси

1. Екскурсійна методика [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://vechervkarpatah.at.ua/...metodika/6-1-0-1706>.
2. Клочко Ю.М Основи екскурсійної методики [Електронний ресурс] / Ю.М.Клочко // Режим доступу: http://culturalstudies.in.ua/kns2_11.php.
3. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
4. Overtourism. Responsible travel. URL: <https://www.responsibletravel.com/copy/what-is-overtourism>
5. The Transformational Travel Council. URL: <https://www.transformational.travel/>
6. Tourism for Sustainable Development Goals. URL: <http://tourism4sdgs.org/>
7. Tourism Statistics. URL: <https://www.e-unwto.org/toc/unwtotfb/current>
8. UNWTO Tourism Highlights. URL: <https://www.e-unwto.org>